

RENATA PODGÓRZAŃSKA¹Uniwersytet Szczeciński
ORCID: 0000-0001-6610-9699

DOI : 10.14746/rie.2024.18.22

Udział kobiet w życiu politycznym Albanii – bariery i ograniczenia

Wprowadzenie

Udział kobiet w życiu politycznym jest jednym z kluczowych wskaźników pozwalających ocenić stopień akceptacji i zrozumienia demokratycznych mechanizmów zdobywania i sprawowania władzy. Zarazem istnienie optymalnego środowiska, w którym społeczeństwo może korzystać z przynależnych mu praw jest czynnikiem przesądającym o postrzeganiu państwa jako takiego, które oparte jest na demokratycznych rozwiązaniach. Kategoria ta stanowi szczególne zainteresowanie w państwach, które dokonują gruntownych zmian ustrojowych, wdrażając mechanizmy, które stanowią o postrzeganiu ich jako demokratyczne. Polityczne zaangażowanie obywateli postrzegane jest jako wyraz świadomości przynależnych im praw, zdolności do korzystania z mechanizmów demokratycznych, poszanowania reguł, zdolności do wpływania na rzeczywistość społeczno-polityczną. Interesującym studium przypadku jest Albania, państwo przez lata cechujące się niedemokratycznym systemem politycznym, słabe gospodarczo, represyjne, a które od lat wdraża demokratyczne mechanizmy sprawowania władzy. Następstwem zapoczątkowanego u progu lat 90. XX wieku procesu transformacji politycznej były daleko idące zmiany obejmujące również upodmiotowienie społeczeństwa i jego polityczne zaktywizowanie. Niezależnie od dynamiki wprowadzania zmian, występowania szeregu czynników wzmacniających, bądź osłabiających proces przemian społeczno-politycznych, poziom partycypacji politycznej obywateli jako miernik demokratyzacji jest jednym z elementów decydujących o postępach w realizacji celów strategicznych Albanii, a mianowicie integracji z Unią Europejską. To właśnie wybór prozachodniej orientacji w polityce zagranicznej znacząco wpływał na proces demokratyzacji. Więcej, to właśnie konieczność realizacji nakreślanych przez europejskie instytucje warunków akcesji determinowały intensywność i dynamikę zmian albańskiej rzeczywistości.

Sferą wymagającą bardziej zdecydowanych działań jest uczestnictwo kobiet w życiu politycznym. Niezależnie od rosnącej akceptacji kobiet w roli polityków, uznania ich zdolności i potencjału, poziom ich udziału w polityce, w tym w procesach decyzyjnych, jest wciąż niesatysfakcjonujący. Czynniki płci wciąż odgrywa znaczenie w kontekście obecności kobiet w albańskiej polityce i postępach w zakresie wdrażania idei równouprawnienia płci, szczególnie na szczeblu parlamentarnym i samorządowym.

¹ Artykuł udostępniany jest na licencji Creative Commons – CC-BY-SA 4.0 – uznanie autorstwa, użycie niekomercyjne, na tych samych warunkach.

Abstrahując od głębszej analizy determinantów aktywności politycznej kobiet w Albanii z zastrzeżeniem, iż mają one zróżnicowany charakter warunkowany, zarówno utrzymującym się przez lata niedemokratycznym sposobem sprawowania władzy, jak również utrwaloną przez wieki rolą kobiety w społeczeństwie, udział kobiet w życiu politycznym Albanii stanowi istotny temat w kontekście współczesnych dyskusji o równouprawnieniu płci oraz transformacjach demokratycznych w Europie Południowo-Wschodniej. Pomimo wprowadzenia systemu kwot płciowych, który miał na celu zwiększenie reprezentacji kobiet w strukturach decyzyjnych, rzeczywiste uczestnictwo kobiet w polityce wciąż napotyka na liczne bariery i ograniczenia.

Celem artykułu jest określenie czynników współcześnie warunkujących poziom i charakter zaangażowania politycznego kobiet, analiza wpływu kwot wyborczych na udział kobiet w polityce oraz zdiagnozowanie wyzwań i barier związanych z udziałem kobiet w polityce. Artykuł koncentruje się na identyfikacji zarówno formalnych, jak i nieformalnych przeszkód, które hamują pełne uczestnictwo kobiet w polityce, pomimo istnienia ram prawnych mających na celu promowanie równouprawnienia. Kluczowe pytanie badawcze brzmi: jakie są główne bariery i ograniczenia udziału kobiet w życiu politycznym Albanii i w jaki sposób wpływają one na efektywność wprowadzonych mechanizmów równouprawnienia?

W artykule na podstawie analizy istniejących badań i literatury dotyczącej sytuacji politycznej kobiet w Albanii założono, iż system kwot w Albanii jest skuteczny w zwiększaniu liczbowej reprezentacji kobiet, ale nie eliminuje ograniczeń strukturalnych i kulturowych, które hamują ich rzeczywisty wpływ na politykę. Ponadto przyjęto, iż pomimo formalnych zobowiązań na rzecz równości płci, patriarchalne normy społeczne nadal ograniczają aspiracje polityczne kobiet, prowadząc do ich marginalizacji w procesach decyzyjnych, a brak odpowiednich zasobów ekonomicznych i instytucjonalnych jest jednym z głównych czynników ograniczających pełne uczestnictwo kobiet w polityce Albanii.

Kobiety w albańskiej polityce – kontekst prawny

Analizując miejsce kobiet w przestrzeni politycznej należy mieć na uwadze fakt, że kobiety wśród ludności reprezentują ponad 50% populacji², jednakże przez lata nie znajdowało to odzwierciedlenia w reprezentacji kobiet w strukturach władzy politycznej. Niski udział kobiet w życiu politycznym polegał m.in. na ich niewielkiej liczbie w parlamencie, niskiej reprezentacji w samorządach, czy w końcu na niskim odsetku kobiet piastujących ważne stanowiska publiczne. Podkreślić należy, iż sytuacja ta wiązała się z szerszym problemem dyskryminacji kobiet w życiu zawodowym i publicznym, a niski udział kobiet w polityce był jedynie jednym z przykładów braku równości płci. Pomimo, iż Konstytucja Republiki Albanii podkreśla uznanie i poszanowanie równych praw kobiet i mężczyzn, promując zasady równości i niedyskryminacji wskazując, iż wszyscy są równi wobec prawa i nikt nie może być niesprawiedli-

² Liczba ludności Albanii w dniu 1 stycznia 2023 roku wynosiła 2 761 785 mieszkańców. W 2022 roku kobiety stanowiły 50,5% ogółu ludności (*Burra dhe gra 2023...*, 2023).

wie dyskryminowany z powodów takich jak płeć, rasa, religia, pochodzenie etniczne, język, przekonania polityczne, religijne lub filozoficzne, status ekonomiczny, wykształcenie i status społeczny, przez dłuższy czas te konstytucyjne gwarancje pozostawały w sferze konstytucyjnych gwarancji, a nie praktyki politycznej (LIGJ NR.8417, DATË 21.10.1998 (Amenduar me ligjin nr. 9675, datë 13.1.2007, me ligjin nr. 9904, date 21.4.2008, me ligjin nr.88/2012, me ligjin nr.137/2015 dhe me ligjin nr.76/2016, 2016). Kobiety w Albanii pozostawały wciąż niedoreprezentowane w strukturach władzy politycznej, zarówno w zakresie władzy wykonawczej, jak i ustawodawczej.

Do 1945 roku parlament składał się wyłącznie z mężczyzn i dopiero uzyskanie przez kobiety pełni praw wyborczych w 1945 roku spowodowało, iż pierwszych 6 kobiet otrzymało mandat poselski. Przez kolejne lata wskaźnik udziału kobiet w albańskim parlamencie zmieniał się, utrzymując się do końca lat 90. XX wieku na stosunkowo wysokim poziomie. Warto podkreślić jest swoisty paradoks, a mianowicie fakt, iż system komunistyczny zapewniał kobietom (formalnie, nie faktycznie) wyższy udział w polityce w imię równości płci, niż to miało miejsce w pierwszej fazie zmian społeczno-politycznych (Dani, 2024). Znaczący spadek udziału kobiet w parlamencie nastąpił bowiem z początkiem lat 90. XX wieku i utrzymywał się poniżej poziomu 10,0%. Zwiększenie reprezentacji kobiet w polityce stało się możliwe dopiero po wdrożeniu zmian prawnych związanych z wprowadzeniem kwot wyborczych dotyczących płci. System kwot w tym kraju stał się częścią szerokich reform mających na celu promowanie równości płci i zwiększenie uczestnictwa kobiet w procesie decyzyjnym, szczególnie na szczeblu parlamentarnym i samorządowym. To dowartościowanie kobiet w systemie politycznym nastąpiło wraz z przyjęciem w 2008 roku ustawy o równości płci, która określiła, iż równa reprezentacja płci we wszystkich organach publicznych, ustawodawczych, wykonawczych i sądowniczych oraz w innych instytucjach publicznych zostanie osiągnięta, gdy zapewni się reprezentację 30% dla każdej płci, a nadto gdy będą obowiązywały te same kryteria i procedury powoływania do tych organów, zapewnione zostanie umieszczenie na liście ponad 30% każdej płci kandydatów w wyborach lokalnych i parlamentarnych, przy założeniu, że jedno z pierwszych trzech nazwisk na listach kandydatów partii politycznych musi być nazwiskiem kandydatki (Domagała, Żukiewicz, 2018, s. 219; *Për barazinë gjinore në shoqëri*, 2008). Przyjęte regulacje odzwierciedla kilkakrotnie nowelizowany Kodeks wyborczy, który w ślad za wspomnianą ustawą promuje równość płci w organach wybieranych i administracji wyborczej poprzez ustanowienie kwot dla płci niedostatecznie reprezentowanej na poziomie nie mniejszym niż 30% składu Zgromadzenia Albanii i organów podstawowych jednostek samorządu terytorialnego; ustalenie kwot dla płci niedostatecznie reprezentowanej na poziomie nie mniejszym niż 30% składu wszystkich szczebli administracji wyborczej; podejmowanie działań mających na celu ograniczenie i wyeliminowanie głosowania na rzecz osób trzecich, głosowania rodzinnego, utrzymanie i zapewnienie tajności głosowania; sporządzanie i publikowanie statystyk operacyjnych dotyczących udziału niedostatecznie reprezentowanej płci w dniu wyborów, w celu podniesienia świadomości i podjęcia odpowiednich działań w celu dalszego zachęcania do tego udziału (LIGJ Nr. 10 019, datë 29.12.2008 *Kodi Zgjedhor I Republikës së Shqipërisë*, 2024). Dodatkowo wzmocnienie udziału kobiet na szczeblu lokalnym nastąpiło w 2015 roku, kiedy to modyfikując kodeks wyborczy

wskazano, by w wyborach do rad gmin co drugie kolejne nazwisko na liście kandydatów podmiotów wyborczych należało do tej samej płci (art. 67. LIGJ Nr. 10 019, datę 29.12.2008, *Kodi Zgjedhor I Republikës së Shqipërisë*, 2024).

Reformy z 2008 roku, które wprowadziły system kwot, jak również późniejsze regulacje prawne były odpowiedzią na rosnącą presję międzynarodową i wewnętrzne żądania większej inkluzywności politycznej. Albania, dążąc do integracji z Unią Europejską, musiała dostosować swoje struktury polityczne do europejskich standardów w zakresie równości płci. System kwotowy miał na celu nie tylko zwiększenie reprezentacji kobiet w polityce, ale co więcej, także wzmocnienie ich roli w procesie decyzyjnym. Wprowadzenie kwot z założenia miało niwelować bariery systemowe, które uniemożliwiały kobietom równy dostęp do polityki. Warto jednak zauważyć, że sam system kwotowy to jedynie pierwszy krok w kierunku rzeczywistej równości – stanowi on narzędzie pozwalające zwiększyć liczbową reprezentację, ale nie gwarantuje automatycznie jakościowego wpływu kobiet na proces decyzyjny.

Kobiety w przestrzeni politycznej – dynamika zmian

Podkreślić należy, iż Albania, podobnie jak wiele innych państw regionu Bałkanów Zachodnich, charakteryzuje się silnie patriarcalnym modelem społecznym. W tradycyjnych społecznościach albańskich rola kobiet jest ograniczona głównie do życia prywatnego i rodzinnego, co ma wpływ na niski poziom ich uczestnictwa w polityce. W latach komunizmu choć formalnie równouprawnienie było elementem ideologii, realne uczestnictwo kobiet w procesach decyzyjnych było znikome i sytuacja taka utrzymywała się w kolejnych latach. Wraz z zapoczątkowaniem zmian systemowych w Albanii poziom uczestnictwa kobiet był niewielki i wynikał z kulturowych, politycznych, społecznych i historycznych ograniczeń.

Zarówno wspomniana ustawa o równości płci, jak i pozostałe akty prawne, w tym Kodeks wyborczy poprzez ustanowienie kwot dla niedostatecznie reprezentowanej płci gruntownie zmienił albańską rzeczywistość. W konsekwencji systematycznie wzrastał udział kobiet w sferze polityki. W wyborach parlamentarnych w 2009 roku udział kobiet w parlamencie wzrósł z wcześniejszych 7,0% do 16,0% i systematycznie rósł w kolejnych elekcjach. W 2022 roku wskaźnik udziału kobiet w parlamencie wyniósł 35,7% i był najwyższym w historii Albanii (*Men and Women in Albania*, 2022). Jako uzupełnienie można wskazać, iż spośród partii politycznych, które wprowadziły swoich przedstawicieli do parlamentu najwięcej kobiet reprezentuje Socjalistyczną Partię Albanii premiera Ediego Ramy – 29 kobiet na 74 przedstawicieli tego ugrupowania (48,67%). W ramach koalicji Partii Demokratycznej „Alliance for Change” (14 partii politycznych pod przywództwem Partii Demokratycznej) do parlamentu weszło 59 przedstawicieli (39,43% głosów), w tym 18 kobiet. Pozostałe ugrupowania, uzyskując niewielki odsetek głosów, zdołały wprowadzić po kilku posłów do parlamentu. Mowa o Socjaldemokratycznej Partii Albanii (PSD), która zdobyła łącznie 2,25% głosów – 3 mandaty (1 kobieta) oraz Socjalistyczny Ruch na rzecz Integracji, który zdobył 6,81% – 4 mandaty (w tym 2 przez kobiety) (*Zgjedhjet për Kuvend 25 prill 2021*, 2021).

Tabela 1

Liczba kobiet i mężczyzn w parlamencie Albanii w latach 1920–2024

Rok	Mężczyźni	Kobiety	Mężczyźni	Kobiety
	liczba		%	
1920	37	0	100,0	0,0
1921	78	0	100,0	0,0
1925	75	0	100,0	0,0
1928	57	0	100,0	0,0
1945	76	6	92,7	7,3
1950	104	17	86,0	14,0
1958	171	17	91,0	9,0
1970	192	72	72,7	27,3
1974	167	83	66,8	33,2
1982	174	76	69,9	30,4
1990	169	81	67,6	32,4
1991	199	51	79,6	20,4
1997	144	11	92,9	7,1
2001	131	9	93,6	6,4
2005	130	10	93,0	7,1
2009	117	23	83,6	16,4
2013	115	25	82,1	17,9
2014	111	29	79,3	20,7
2015	108	32	77,1	22,9
2016	107	33	76,4	23,6
2017	99	41	70,7	29,3
2018	99	41	70,7	29,3
2019	86	36	70,5	29,5
2020	86	36	70,5	29,5
2021	90	50	64,3	35,7
2022	90	50	64,3	35,7
2024	90	50	64,3	35,7

Źródło: *Men and Women in Albania*, 2022, <https://www.instat.gov.al/en/themes/demography-and-social-indicators/gender-equality/publication/2023/men-and-women-in-albania-2022/>, 19.10.2024; *Monthly ranking of women in national parliaments*, https://data.ipu.org/women-ranking/?date_month=6&date_year=2024, 19.10.2024.

Po wprowadzeniu kwot wyborczych – co potwierdzają przytoczone dane – odsetek kobiet w parlamencie istotnie wzrósł. Jest on znaczący, biorąc pod uwagę bariery kulturowe i polityczne, które ograniczały i wciąż ograniczają dostęp kobiet do życia publicznego. Wzrost ten można uznać za sukces z perspektywy polityki na rzecz równości płci, zwłaszcza w porównaniu z innymi krajami regionu, gdzie udział kobiet w parlamentach często pozostaje niższy. Dla przykładu w Czarnogórze w 81-osobowym jednoizbowym parlamencie kobiety stanowią 27,2% (22 kobiety), w Macedonii Płn. kobiety stanowią 33,9% składu Zgromadzenia Republiki (40 kobiet), w izbie niższej parlamentu Bośni i Hercegowiny kobiety stanowią jedynie 19,1% składu (8 kobiet). Wyższy niż w Albanii jest udział kobiet w serbskim parlamencie, w którym kobiety zajmują 38,0% miejsc (95 kobiet)³.

³ Dane na wrzesień 2024 (*Monthly ranking of women in national parliaments*, 2024).

Analizując wyniki wyborów parlamentarnych z 2021 roku warto również zwrócić uwagę, iż kobiety odgrywają coraz istotniejszą rolę w procesie podejmowania decyzji parlamentarnych, pełniąc rolę przewodniczącej parlamentu (obecnie Elisa Spiropali reprezentująca Partię Socjalistyczną), kierując komisjami parlamentarnymi (Klotilda Bushka (PS) – Komisja Prawna, Administracji Publicznej i Praw Człowieka; Zheni Gjergji (PD) – Komisja Pracy, Spraw Społecznych i Zdrowia; Mimi Kodheli (PS) – Komisja Spraw Zagranicznych; Jorida Tabaku (PD) – Komisja Spraw Europejskich; Ina Zhupa-Kryetare (PD) – Komisja ds. edukacji i środków informacji publicznej) (Strukturat, 2024) oraz grupami parlamentarnymi (Mesila Doda – kierująca Grupą Parlamentarną „Demokracja i Integracja”) (*Grupi parlamentar „Demokraci dhe Integrim”*, 2024).

Równie istotne zmiany dokonują się w obrębie administracji państwowej. W rządzie obecnego premiera Ediego Ramy funkcję wicepremiera piastuje kobieta, a na 19 ministerialnych stanowisk 9 z nich piastują kobiety (Qeveria, 2024).

Zmiany w regułach wyborczych umożliwiły również znaczną poprawę reprezentacji płci w organach na szczeblu samorządowym. Dla przykładu w wyborach lokalnych w 2007 i 2011 roku kobiety zajęły odpowiednio 10% i 12,2% miejsc w radach (*Gender Quotas and Women's Substantive Representation in the Local Councils of Albania*, 2024). Nowe regulacje skutkowały zdecydowanie większą liczbą kobiet na listach do rad gmin, bowiem udział kobiet wynosił 49,4%. Na listach kandydatów w wyborach na burmistrza w 2015 roku było zaś jedynie 10,8% kobiet. Reprezentacja kobiet w radach miejskich wzrosła do 34,6% w 2015 roku (z 12% w wyborach lokalnych w 2011 roku). W wyborach w 2015 roku 10 kobiet zostało wybranych na burmistrzów (na 61 gmin ogółem) (*Commission Staff Working Document Albania...*, 2019). W wyborach samorządowych w 2019 roku 11,3% list kandydatów na burmistrza stanowiły kobiety, zaś kobiet na listach wyborczych do rad gmin było 49,0% (*Commission Staff Working Document Albania...*, 2021). W wyborach lokalnych w 2023 roku swój głos oddało 571 379 kobiet na 1 807 380 uprawnionych do głosowania, co dało 31,62% frekwencji kobiet (*Zgjedhjet Vendore*, 2023). Dodać jednak należy, iż około 40 podmiotów wyborczych zarejestrowało się, wystawiając łącznie 144 kandydatów na burmistrza, z czego tylko 15 to kobiety oraz 23 763 kandydatów na radnych miejskich.

Prawo versus praktyka

Ostatnie lata przyniosły w Albanii daleko idące przeobrażenie w sposobie postrzegania kwestii udziału kobiet w polityce, która stała się swego rodzaju drogowskazem zmian w porządku prawnym społecznym i politycznym tego państwa. Zarówno konstytucja, jak i wspomniana ustawa o równości płci uchwalona w 2008 roku, a także Kodeks wyborczy i inne akty prawne dotyczące procesu wyborczego gwarantują poszanowanie zasady równości płci i dążą do stworzenia warunków do aktywności w życiu politycznym i publicznym niedostatecznie reprezentowanej płci. Przyjęte rozwiązania prawne powodują, iż Albania poczyniła postępy w zakresie wdrażania rozwiązań mających na celu zwiększenie reprezentacji kobiet (płci niedoreprezentowanej), jednak konieczne są dalsze działania w celu rozwiązania podstawowych

problemów, które utrudniają pełne uczestnictwo w życiu politycznym i społecznym. Dzięki aktywności wielu podmiotów, w szczególności organizacji międzynarodowych zwracających uwagę na potrzebę zapewnienia równowagi płci w życiu politycznym, i co więcej, proponujących określone mechanizmy prawne i instytucjonalne, sytuacja ta zmienia się. Regulacje prawne odegrały ważną rolę w tych osiągnięciach, skutkując zwiększeniem reprezentacji kobiet na stanowiskach wybieralnych i zapewniły mechanizmy nadzorujące ich wdrażanie. Kobiety częściej zajmują ważne stanowiska w polityce i administracji, przy czym sytuacja wciąż jest daleka od pożądaney i oczekiwanej. Jednak samo zwiększenie liczby kobiet w parlamencie nie gwarantuje automatycznie, że będą one miały rzeczywisty wpływ na politykę. W praktyce, mimo wzrostu liczebności kobiet na scenie politycznej, ich rzeczywista siła w podejmowaniu decyzji może być ograniczona przez wewnętrzne struktury partyjne, a także przez dominującą kulturę polityczną, w której liderzy partii – głównie mężczyźni – odgrywają kluczową rolę w ustalaniu priorytetów politycznych, zasad funkcjonowania partii politycznych, dominują w procesach decyzyjnych wewnątrzpartyjnych, decydują o środkach finansowych (*Gratë që kanë drejtuar partitë politike nga 1944 e deri më sot*). Kobiety, które zajmują miejsca na listach wyborczych dzięki systemowi kwotowemu, mogą być postrzegane jako zależne od decyzji liderów partyjnych, co ogranicza ich niezależność polityczną i naraża na narzuty braku kompetencji, doświadczenia, umiejętności (*Gender Quotas and Women's Substantive Representation in the Local Councils of Albania*). Może to stwarzać sytuacje, w których kobiety pełnią funkcje reprezentacyjne bez rzeczywistego wpływu na politykę, co z kolei może prowadzić do postrzegania systemu kwotowego jako sztucznego mechanizmu, który nie przynosi oczekiwanych zmian w kulturze politycznej, a co powinno być pożądanym i oczekiwanym efektem podejmowanych przez ustawodawcę działań. Niezależnie od sprzecznych opinii na temat zasadności mechanizmu kwot stanowią one rzeczywiste wsparcie i wyrównanie szans.

Problem udziału kobiet w polityce wiąże się z szerszą kwestią, jaką jest równość płci. Kategoria ta jest kluczowa z perspektywy procesu zmian, jakie dokonują się w albańskiej rzeczywistości, a przede wszystkim z uwagi na zdefiniowane kluczowe cele albańskiej polityki, które wiążą się z akcesją do UE. Co ważne, równość płci postrzegana jest jako jeden z fundamentów państwa demokratycznego i co więcej, to postępy w procesie wdrażania demokratycznych reform decydują o tempie akcesji w struktury europejskiej współpracy.

Dalsze rozważania należy poprzedzić zobrazowaniem sytuacji w zakresie poziomu równouprawnienia płci w odniesieniu do państw członkowskich UE. W tym celu możemy posłużyć się Wskaźnikiem Równouprawnienia Płci (ang. *Gender Equality Index*) narzędziem do pomiaru poziomu równouprawnienia stworzonym przez Europejski Instytut ds. Równości Kobiet i Mężczyzn (ang. *European Institute for Gender Equality*). Według najnowszego raportu wskaźnik równości płci dla UE wynosi 70,2 punktów na 100 (100 oznacza pełną równość kobiet i mężczyzn). Zarazem jak zauważa się postęp w zakresie równości płci jest w dużej mierze napędzany przez domenę władzy, ta z kolei charakteryzuje się największymi nierównościami płci w UE. Wskaźnik władzy potwierdza, iż kobiety pomimo zmian, jakie zachodzą, nadal są niedostatecznie reprezentowane w życiu politycznym. Według przywołanego raportu kobiety stanowią 33%

członków parlamentów krajowych i nieco ponad jedną trzecią członków lokalnych/gminnych gremiów oraz piastują 34% stanowisk ministerialnych (*Gender Equality Index 2023*). W przypadku Albanii, przywołany Wskaźnik Równości Płci w styczniu 2020 roku, kiedy to Albania uruchomiła swój pierwszy Gender Equality Index wyniósł 60,4 pkt. Było to o siedem punktów mniej niż średnia dla UE-28 w tym samym roku (*Gender Equality Index for the Republic of Albania 2020*). Zarazem, co ciekawe, Albania odnotowała lepszy wynik od średniej UE-28 wynoszącej 60,9 punktów (9 punktów więcej niż średnia UE) w domenie władzy (wskaźniki mierzące odsetek kobiet wśród osób pełniących funkcję ministrów w rządzie i udziału kobiet wśród posłów do parlamentu krajowego). Pomimo stosunkowo lepszych wyników w Albanii, niż średnia dla UE, należy zauważyć że różnice między płciami są nadal obecne i wymagają dalszych działań. Mężczyźni nadal stanowią większość we wszelkiej polityce i władzy ekonomicznej. Kobiety nadal mają trudności z osiągnięciem stanowisk kierowniczych w ważnych obszarach administracji publicznej (*UN in Albania advocates for review of the Gender Equality Law...*, 2023). Nie można zapomnieć, iż w Albanii podział ról płciowych pozostaje bardzo widoczny i głęboki, co przekłada się na postrzeganie pozycji kobiety w społeczeństwie. Tradycyjne wartości i normy społeczne, patriarchalny model rodziny, stereotypowe postrzeganie roli kobiety w społeczeństwie pomimo (bądź wbrew) prawnym gwarancjom równości stanowią wyzwanie z punktu widzenia udziału kobiet w polityce. Równość płci i wzmocnienie pozycji albańskich kobiet i dziewcząt od lat są deklarowanymi celami kolejnych rządów (*Strategjia kombëtare për barazinë gjinore 2021–2030*). Przy czym podejmowane działania będą skuteczne wówczas, gdy podejmowane będą kompleksowe działania, związane nie tylko ze zmianą prawa, ale również edukacją obywatelską. Istotne jest rozwijanie mechanizmów wsparcia dla kobiet w polityce, takich jak programy szkoleniowe, mentoring polityczny czy wsparcie finansowe dla kandydatek startujących w wyborach. W wielu przypadkach kobiety napotykają na nieformalne bariery społeczne, które zniechęcają je do angażowania się w politykę lub utrudniają budowanie kariery politycznej. Często kobiety spotykają się z presją ze strony rodziny i społeczności, aby pozostać w tradycyjnych rolach, co ogranicza ich ambicje polityczne i możliwości zawodowe.

Udział kobiet w polityce Albanii, pomimo wprowadzenia kwot płciowych i wzrostu ich reprezentacji, wciąż napotyka liczne bariery i wyzwania. Te przeszkody mają charakter strukturalny, kulturowy, polityczny, a także społeczno-ekonomiczny.

Unia Europejska jako stymulator zmian w Albanii

Tytułem wstępu należy podkreślić, iż przez lata niezależnie od formułowanych przez Albanie dążeń akcesyjnych cel ten był niemożliwy do osiągnięcia. Z uwagi na brak wystarczających postępów we wdrażaniu wymaganych reform proces zbliżania z instytucjami europejskiej współpracy przebiegał wolno. Równocześnie jednak podkreślić należy, iż to aspiracje Albanii do uzyskania członkostwa w strukturach UE determinowały podejmowane przez to państwo działania na rzecz demokratyzacji życia społeczno-politycznego, a przede wszystkim zmierzały do przełamania niemal półwiekowej izolacji kraju. Słabość struktur państwowych Albanii, brak demokratycz-

nych doświadczeń, słabość gospodarcza to istotne czynniki przez lata determinujące albańską rzeczywistość (Podgórzńska, 2020, s. 261–262). W tym miejscu należy podkreślić, iż czynnikiem aktywizującym zmiany społeczne, polityczne, gospodarcze były wymogi formułowane przez instytucje europejskie i to właśnie oczekiwania i formalne warunki akcesji stanowiły impuls do modernizacji. Świadczą o tym coroczne raporty Komisji Europejskiej, w których na podstawie podjętych decyzji, przyjętego ustawodawstwa i wdrożonych środków wskazywano na obszary wymagające podjęcie dalszych znaczących starań. Krokiem milowym było przyznanie Albanii statusu kraju kandydującego i dalsze systematyczne monitorowanie postępów w zakresie absorpcji unijnych wytycznych. Decyzja Rady Europejskiej z czerwca 2014 r. o przyznaniu Albanii statusu kraju kandydującego była wyrazem uznania dla reform, jakie wprowadzono, a zarazem asumptem do dalszych zmian (Podgórzńska, 2018, s. 215–221). W rocznych raportach wskazywano, iż Albanii udało się zrealizować szereg politycznych i gospodarczych wymogów, a także poczynić pewne postępy w zakresie poprawy zdolności do przyjmowania zobowiązań wynikających z członkostwa poprzez zbliżanie ustawodawstwa i standardów do UE jednakowoż część z formułowanych zastrzeżeń związana była z kwestią równości płci, w tym udziału kobiet w polityce. Zwracano uwagę, iż przez szereg lat pomimo wprowadzenia ustawy o równości płci liczba kobiet w parlamencie wzrastała powoli, a główną tego przyczyną był fakt, iż partie polityczne nie przestrzegały wymaganego progu udziału kobiet i mężczyzn na listach kandydatów (*Albania Progress Report*, 2014).

Przez wiele lat instytucje europejskie monitorujące sytuację w Albanii wyrażały obawy dotyczące dyskryminacji i braku odpowiedniego ustawodawstwa lub środków ochrony kobiet należących do grup znajdujących się w niekorzystnej sytuacji i marginalizowanych. Nieznaczące postępy, jakie dokonywano w tym obszarze, były konsekwencją złożonej sytuacji politycznej, społecznej i gospodarczej Albanii. Transformacja albańskiej rzeczywistości toczyła się w szczególnie trudnych okolicznościach wywołanych zarówno charakterem wyzwań, jakie wiązały się z umacnianiem funkcjonowania instytucji i mechanizmów demokracji, ale również z niechęcią części elit politycznych wynikającej ze słabej kultury politycznej. Polaryzacja polityczna i okresy bojkotu prac parlamentarnych utrudniały dialog polityczny i prace legislacyjne, także te związane z kwestią równości płci. W formułowanych uwagach akcentowano potrzebę systematycznego realizowania unijnych wytycznych i włączania aspektu płci do wszystkich obszarów aktywności państwa, a nadto niedostateczne finansowanie działań związanych z wdrażaniem rozwiązań w zakresie równości płci. Odnotowywano wprawdzie postępy w zakresie równości kobiet i mężczyzn, ale przez lata zwracano wagę na deficyt działań równościowych tak na szczeblu centralnym, jak i lokalnym, posługując się przywołanym powyżej Wskaźnikiem Równości Płci. Szczególnie akcentowano znaczenie przyjętej kwoty wyborczej, zarazem jednak zwracano uwagę na konieczność zwiększenia obecności kobiet na zwyczajnych pozycjach na listach i wciąż niesatysfakcjonujący udział kobiet w samorządach lokalnych (*Commission Staff working document Albania*, 2021).

Pomimo tych okoliczności wdrażano mechanizmy równościowe, które skutkowały systematycznym wzmacnianiem obecności kobiet w przestrzeni politycznej i publicznej, a działania te znajdowały akceptację ze strony instytucji europejskich. Zarazem

należy dobitnie podkreślić, iż to właśnie presja ze strony UE stanowił, kluczowy czynnik zmian albańskiej rzeczywistości.

Zakończenie

Zastosowane w Albanii zmiany prawne i proceduralne, mając na celu zwiększenie udziału kobiet w polityce, przyniosły pozytywne zmiany. Na tle innych państw regionu, gdzie udział kobiet w polityce często pozostaje niski, Albania należy do tych, które cechują się korzystnymi dla kobiet miernikami. Szczególną rolę odegrał system kwotowy, który jest narzędziem wspomagającym przezwycięzenie strukturalnych nierówności, ale – co należy wyartykułować – nie jest panaceum na wszystkie problemy związane z równością płci w polityce. Doprowadził do znaczącego wzrostu liczby kobiet w parlamencie, co stanowi sukces w zakresie liczbowej reprezentacji. Jednakże prawdziwa równość wymaga nie tylko zwiększenia obecności kobiet w instytucjach politycznych, ale także zapewnienia im realnej władzy i wpływu na proces decyzyjny. Reformy takie jak system kwotowy są ważnym krokiem, ale ich skuteczność zależy od ich połączenia z innymi działaniami, które promują autonomię polityczną kobiet i zmieniają kulturowe postawy wobec ich roli w polityce. Równocześnie, aby kobiety mogły w pełni uczestniczyć w procesie decyzyjnym, potrzebne są dodatkowe reformy, które promują ich autonomię polityczną, rozwijają ich umiejętności, a przede wszystkim wzmocnią zmiany społecznych norm kulturowych. Istnieje zatem potrzeba dalszych reform legislacyjnych i instytucjonalnych, które zagwarantują, że kobiety będą miały równy dostęp do kluczowych stanowisk politycznych i decyzyjnych, dostęp do środków finansowych, a także otrzymają merytoryczne wsparcie. O prowadzeniu dalszych działań świadczy chociażby zakres wpływu kobiet na proces podejmowania decyzji i posiadanie realnej władzy i uprawnień. Dane lokalne dotyczące liczby kobiet kandydujących i sprawujących funkcję burmistrza gmin potwierdzają niestety, iż jedynie formalno-prawne zabezpieczenia zwiększają udział kobiet w polityce. Tam, gdzie one nie występują wciąż o pozycji kobiet decydują czynniki kulturowe, społeczne, polityczne. Stereotypy, uprzedzenia, brak dostatecznej wiedzy wciąż dominują w albańskiej (i nie tylko) rzeczywistości.

Udział kobiet w życiu politycznym Albanii, mimo wprowadzenia mechanizmów, takich jak kwoty płciowe, wciąż napotyka na liczne bariery i ograniczenia, które uniemożliwiają pełną realizację zasady równości płci. Analiza wykazała, że kwoty są skutecznym narzędziem w zwiększaniu liczbowej reprezentacji kobiet w polityce, jednak ich efektywność jest ograniczona przez inne czynniki strukturalne, kulturowe oraz instytucjonalne. Pomimo wzrostu liczby kobiet w albańskim parlamencie, ich rzeczywisty wpływ na procesy decyzyjne pozostaje w znacznym stopniu ograniczony. Kluczowe bariery dla uczestnictwa kobiet w polityce wynikają z głęboko zakorzenionych patriarchalnych norm społecznych, które nadal kształtują postawy wobec roli kobiet w społeczeństwie. Stereotypy płciowe oraz dominacja mężczyzn w strukturach władzy dodatkowo utrudniają kobietom możliwość pełnienia kluczowych funkcji politycznych. Ponadto, brak odpowiedniego wsparcia finansowego i instytucjonalnego, jak również ograniczony dostęp kobiet do sieci politycznych, stanowi istotne prze-

szkody dla ich aktywności politycznej. Chociaż Albania poczyniła znaczące postępy w zakresie formalnych gwarancji równości płci, realne zmiany w kulturze politycznej i strukturach władzy wymagają dalszych reform. Kwoty płciowe, choć ważne, nie mogą same w sobie wyeliminować barier wynikających z tradycji i norm społecznych. Dlatego niezbędne jest podjęcie szerszych działań, które pozwolą na pełniejszą integrację kobiet w procesy decyzyjne i zniwelują strukturalne nierówności w dostępie do władzy.

Konkludując, kwoty płciowe są niezbędnym, ale niewystarczającym narzędziem promowania równości płci w polityce – choć system kwotowy w Albanii zwiększył liczbę kobiet w parlamencie, jego wpływ na realną władzę i decyzyjność kobiet jest ograniczony. Wprowadzenie kwot nie eliminuje barier związanych z patriarchalnymi normami społecznymi ani nie gwarantuje autonomii politycznej kobiet. Tradycyjne i patriarchalne normy społeczne pozostają kluczową barierą dla kobiet w polityce – mimo zmian legislacyjnych, postrzeganie ról płciowych w Albanii nadal kształtuje życie polityczne. Stereotypy płciowe i związana z nimi marginalizacja kobiet stanowią poważne wyzwanie dla pełnej realizacji zasady równości w polityce. Brak strukturalnego wsparcia ogranicza możliwości polityczne kobiet – kobiety w Albanii napotykają na trudności związane z ograniczonym dostępem do finansowania, brakiem programów mentoringowych oraz wsparcia instytucjonalnego, co utrudnia im prowadzenie skutecznych kampanii wyborczych i rozwój kariery politycznej. Dominacja mężczyzn w strukturach partyjnych i politycznych ogranicza wpływ kobiet – struktury polityczne w Albanii nadal są silnie zdominowane przez mężczyzn, co sprawia, że kobiety, nawet jeśli zajmują stanowiska w parlamencie, mają ograniczone możliwości podejmowania kluczowych decyzji politycznych. Hierarchiczne struktury partii politycznych dodatkowo utrudniają rozwój kariery politycznej kobiet. Potrzebne są dalsze reformy legislacyjne i instytucjonalne – aby zwiększyć udział kobiet w polityce na najwyższych szczeblach władzy, konieczne są reformy, które nie tylko promują równą reprezentację kobiet w parlamencie, ale także zapewniają im realny wpływ na procesy decyzyjne. Niezbędne jest wzmocnienie instytucji, które monitorują przestrzeganie równości płci oraz rozwój programów wsparcia politycznego dla kobiet. Społeczeństwo obywatelskie powinno odegrać większą rolę we wspieraniu kobiet w polityce – organizacje pozarządowe mogą odegrać kluczową rolę w promowaniu praw kobiet oraz monitorowaniu działań rządu i partii politycznych w zakresie przestrzegania zasad równości płci. Wzmocnienie współpracy między organizacjami społeczeństwa obywatelskiego a instytucjami rządowymi może przyczynić się do lepszego wsparcia kobiet w polityce. Pełna integracja kobiet w życie polityczne Albanii wymaga nie tylko dalszych zmian legislacyjnych, ale również głębszych przemian społeczno-kulturowych. Dopiero wtedy możliwe będzie osiągnięcie rzeczywistej równości płci w polityce, która przekroczy granice symbolicznej obecności kobiet w parlamencie i pozwoli im na pełną aktywność w procesach decyzyjnych.

Author Contributions

Conceptualization (Konceptualizacja): Renata Podgórzeńska

Data curation (Zestawienie danych): Renata Podgórzeńska

Formal analysis (Analiza formalna): Renata Podgórzeńska

Writing – original draft (Piśmiennictwo – oryginalny projekt): Renata Podgórzeńska

Writing – review & editing (Piśmiennictwo – sprawdzenie i edytowanie): Renata Podgórzeńska

Competing interests: The author have declared that no competing interests exist
(Sprzeczne interesy: Autor oświadczył, że nie istnieją żadne sprzeczne interesy)

Bibliografia

- Albania Progress Report* (2014), https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/document/download/68b4a3e7-d9c6-4edb-9cba-47a826a54b95_en?filename=20141008-albania-progress-report_en.pdf, 18.10.2024.
- Burra dhe gra 2023 men and women*, <https://www.instat.gov.al/media/12598/burra-dhe-gra-2023.pdf>, 18.10.2024.
- Commission Staff Working Document Albania 2019 Report Accompanying the document Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions 2019 Communication on EU Enlargement Policy*, https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/document/download/d14ab736-12ef-4892-bf95-51d7de7a2840_en?filename=20190529-albania-report.pdf, 18.10.2024.
- Commission Staff Working Document Albania 2021 Report Accompanying the document Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions 2021 Communication on EU Enlargement Policy*, https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/document/download/7532fb68-5bd9-4620-ae9c-1df47d34b919_en?filename=Albania-Report-2021.pdf&prefLang=pl, 18.10.2024.
- Dani D. (2024), *The Condition of Albanian Women: Political Propaganda and Social Change*, <https://politicsrights.com/albanian-women-communism-illusion-liberation/>, 18.10.2024.
- Domagała K., Żukiewicz P. (2018), *Ewolucja prawa wyborczego do parlamentu Republiki Albanii po 1990 roku*, „Przegląd Prawa Konstytucyjnego”, nr 5.
- Gender Equality Index 2023*, <https://eige.europa.eu/gender-equality-index/2023>, 18.10.2024.
- Gender Equality Index for the Republic of Albania 2020*, https://eige.europa.eu/sites/default/files/gender_equality_index_albania.pdf, 18.10.2024.
- Gender Quotas and Women's Substantive Representation in the Local Councils of Albania*, <https://www.undp.org/sites/g/files/zskgke326/files/migration/al/ENGLISH.pdf>, 18.10.2024.
- Gender Quotas and Women's Substantive Representation in the Local Councils of Albania*, <https://www.undp.org/sites/g/files/zskgke326/files/migration/al/ENGLISH.pdf>, 18.10.2024.
- Gratë që kanë drejtuar partitë politike nga 1944 e deri më sot*, <https://kohajone.com/politike/grate-qe-kane-drejtuar-partite-politike-nga-1944-e-deri-me-sot/>, 18.10.2024.
- Grupi parlamentar „Demokraci dhe Integrim”*, <https://www.parlament.al/struktura/725732ce-d21b-46c4-bc18-7b573a3341d4>, 18.10.2024.
- LIGJ Nr. 10 019, datë 29.12.2008, *Kodi Zgjedhor I Republikës së Shqipërisë*, https://kqz.gov.al/wp-content/uploads/2024/09/Kodi-Zgjedhor-2020_perditesuar1-2.pdf, 18.10.2024.
- LIGJ Nr. 10 019, datë 29.12.2008, *Kodi Zgjedhor I Republikës së Shqipërisë*, https://kqz.gov.al/wp-content/uploads/2024/09/Kodi-Zgjedhor-2020_perditesuar1-2.pdf, 18.10.2024.

- LIGJ NR. 8417, DATË 21.10.1998, (Amenduar me ligjin nr. 9675, datë 13.1.2007, me ligjin nr. 9904, date 21.4.2008, me ligjin nr.88/2012, me ligjin nr.137/2015 dhe me ligjin nr.76/2016), https://www.gjk.gov.al/web/kushtetuta_e_integruar_me_ndryshimet_e_2016_1648.pdf, 18.10.2024.
- Men and Women in Albania* (2022), <https://www.instat.gov.al/en/themes/demography-and-social-indicators/gender-equality/publication/2023/men-and-women-in-albania-2022/>, 18.10.2024.
- Monthly ranking of women in national parliaments*, https://data.ipu.org/women-ranking/?date_month=6&date_year=2024, 18.10.2024.
- Për barazinë gjinore në shoqëri*, <https://qbz.gov.al/eli/ligji/2008/07/24/9970>, 18.10.2024.
- Podgórzńska R. (2020), *Polska wobec europejskich aspiracji Albanii*, w: *Gospodarka i polityka w czasach przemian*, pod red. M. Kamoli-Cieślak, Ł. Tomczaka, Szczecin.
- Podgórzńska R. (2018), *Albania w procesie integracji z UE – stan i perspektywy akcesji*, „Rocznik Integracji Europejskiej”, nr 12.
- Qeveria*, <https://www.kryeministria.al/en/menu-qeveria/>, 18.10.2024.
- Strategjia kombëtare për barazinë gjinore 2021–2030*, <https://awenetwork.org/media/646208786d90c.pdf>, 18.10.2024.
- Strukturat*, <https://www.parlament.al/deputet/afb72233-f771-4b06-a51a-a42eaf51077>, 18.10.2024.
- UN in Albania advocates for review of the Gender Equality Law. Interview with Michele Ribotta, Head of the UN Gender Group and UN Women Representative in Albania*, <https://albania.unwomen.org/en/stories/interview/2023/03/un-in-albania-advocates-for-review-of-the-gender-equality-law>, 18.10.2024.
- Zgjedhjet për Kuvend 25 prill 2021*, <https://kqz.gov.al/results/results2021/results2021.htm>, 18.10.2024.
- Zgjedhjet Vendore, 14 Maj 2023*, <https://iemis.kqz.gov.al/results2023/results2023.htm?lang=AL>, 18.10.2024.

Streszczenie

Polityczne zaangażowanie obywateli postrzegane jest jako wyraz świadomości przynależnych im praw, zdolności do korzystania z mechanizmów demokratycznych, poszanowania reguł, zdolności do wpływania na rzeczywistość społeczno-polityczną. Interesującym studium przypadku jest Albania, państwo przez lata cechujące się niedemokratycznym systemem politycznym, słabe gospodarczo, represyjne, a które od lat wdraża demokratyczne mechanizmy sprawowania władzy. Następstwem zapoczątkowanego u progu lat 90. XX wieku procesu transformacji politycznej były daleko idące zmiany obejmujące również upodmiotowienie społeczeństwa i jego polityczne zaktywizowanie. Celem artykułu jest określenie czynników współcześnie warunkujących poziom i charakter zaangażowania politycznego kobiet, analiza wpływu kwot wyborczych na udział kobiet w polityce oraz zdiagnozowanie wyzwań i barier związanych z udziałem kobiet w polityce. Artykuł koncentruje się na identyfikacji zarówno formalnych, jak i nieformalnych przeszkód, które hamują pełne uczestnictwo kobiet w polityce, pomimo istnienia ram prawnych mających na celu promowanie równouprawnienia. Kluczowe pytanie badawcze brzmi: jakie są główne bariery i ograniczenia udziału kobiet w życiu politycznym Albanii i w jaki sposób wpływają one na efektywność wprowadzonych mechanizmów równouprawnienia? W artykule na podstawie analizy istniejących badań i literatury dotyczącej sytuacji politycznej kobiet w Albanii założono, iż system kwot w Albanii jest skuteczny w zwiększaniu liczbowej reprezentacji kobiet, ale nie eliminuje ograniczeń strukturalnych i kulturowych, które hamują ich rzeczywisty wpływ na politykę. Ponadto przyjęto, iż pomimo formalnych zobowiązań na rzecz równości płci, patriarchalne normy społeczne nadal ograni-

czają aspiracje polityczne kobiet, prowadząc do ich marginalizacji w procesach decyzyjnych, a brak odpowiednich zasobów ekonomicznych i instytucjonalnych jest jednym z głównych czynników ograniczających pełne uczestnictwo kobiet w polityce Albanii.

Słowa kluczowe: integracja europejska, Unia Europejska, Albania, partycypacja polityczna, system polityczny, równouprawnienie

Women's political participation in Albania - barriers and constraints

Summary

The political involvement of citizens is seen as an expression of their awareness of their rights, their ability to use democratic mechanisms, their respect for the rules, their ability to influence the socio-political reality. An interesting case study is Albania, a state for years characterised by a non-democratic political system, economically weak, repressive, but which has been implementing democratic governance mechanisms for years. The process of political transformation initiated at the beginning of the 1990s was followed by far-reaching changes that also included the empowerment of society and its political activism. The aim of the article is to identify the factors currently determining the level and nature of women's political involvement, to analyse the impact of electoral quotas on women's political participation and to diagnose the challenges and barriers related to women's political participation. The article focuses on identifying both formal and informal barriers that inhibit women's full participation in politics, despite the existence of legal frameworks designed to promote gender equality. The key research question is: what are the main barriers and constraints to women's political participation in Albania and how do they affect the effectiveness of the gender equality mechanisms put in place? Based on an analysis of existing research and literature on the political situation of women in Albania, the article assumes that the quota system in Albania is effective in increasing women's numerical representation, but that it does not eliminate the structural and cultural constraints that inhibit their real influence in politics. Furthermore, it was assumed that despite formal commitments to gender equality, patriarchal social norms continue to limit women's political aspirations, leading to their marginalisation in decision-making processes, and that the lack of adequate economic and institutional resources is one of the main factors limiting women's full participation in Albanian politics.

Key words: European integration, European Union, Albania, political participation, political system, gender equality